

ZAMİRİ VE ŞEMİMİNİN FİHRİST-İ ŞÂHÂN'A ZEYİLLERİ

Addendums of Zamîrî and Şemîmî to Fihrist-i Şâhân

Hasan AKGÜL¹

¹ Öğr. Gör., Bartın Üniversitesi Rektörlük, Ortak Dersler Bölümü, hakgul@bartin.edu.tr, orcid.org/0000-0003-1744-9480

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:10.12.2021

Kabul/Accepted:12.04.2022

DOI:10.20322/littera.1034749

Anahtar Kelimeler

Fihrist-i Şâhân, Zeyl,
Hemdemî, Zâmirî, Şemîmî,
Manzum Tarih

ÖZ

XVII. yüzyıl tarihçilerinden olan Solakzâde Hemdemî'nin kaleme aldığı Fihrist-i Şâhân adlı manzum tarihçesi, Osman Gazi'den başlayarak kendi dönemi olan IV. Mehmet devrine kadar tahta oturan padişahların cülus tarihlerini ve dönemlerindeki önemli olayları muhtasar bir şekilde ihtiva etmektedir. Hemdemî bu eseriyle Türk edebiyatında ilk Fihrist-i Şâhân örneğini vermiştir. Hem kendi döneminde hem de kendinden sonraki dönemlerde bu eserine birçok şair tarafından zeyiller yazılmıştır. Zamîrî ve Şemîmî de Fihrist-i Şâhân'a zeyl yazan şairlerdendir. Çalışmamıza konu olan zeyillerde Zamîrî, sırasıyla IV. Mehmet, II. Süleyman, II. Ahmet ve II. Mustafa dönemine kadar olan padişahların cülus tarihlerini ve önemli olayları anlatırken Şemîmî de II. Mustafa'dan sonra tahta oturan III. Ahmet'ten başlayarak I. Mahmut ve III. Osman dönemlerini anlatmıştır. Bu çalışmada Hemdemî ve Fihrist-i Şâhân'ı hakkında bilgi verildikten sonra, Zamîrî ve Şemîmî'nin zeyilleri tanıtılıp Hemdemî'nin eserinin de yer aldığı metnin transkripsiyonu yapılacaktır. Çalışmanın sonunda da eserin tıpkıbasımı verilecektir.

ABSTRACT

The verse history named Fihrist-i Shahân (Index of Kings), written by Solakzâde Hemdemî, one of the 17th-century historians, contains concisely the dates of the enthronement of the sultans, starting from Osman Gazi until the reign of Mehmet IV, and important events in their periods. With this work, Hemdemî was given the first Fihrist-i Shahân in Turkish literature. Addendums to this work were written by many poets both in his period and in the following periods. Zamîrî and Shemîmî are among the poets who wrote an addendum to the Fihrist-i Shahân. In the addendums, which are the subject of our study, Zamîrî tells the cults dates and important events of the sultans up to the reigns of IV Mehmet, II Suleyman, II Ahmet, and II Mustafa respectively, while Shemîmî tells the periods of I Mahmut and III Osman, starting from Ahmet III, who ascended the throne after II Mustafa. In this study, after giving information about Hemdemî and his Fihrist-i Shahân, the addendums of Zamîrî and Shemîmî will be introduced and the transcribed text will be given. At the end of the study, the facsimile of the work will be given.

Keywords

Fihrist-i Shahan, Zeyl,
Hemdemî, Shemîmî, Verse
History

Atıf/Citation: Akgül, H. (2022), "Zamîrî ve Şemîmî'nin Fihrist-i Şâhân'a Zeyilleri", *Littera Turca, Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 8/2, 1580-1603.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Hasan AKGÜL, hakgul@bartin.edu.tr

GİRİŞ

Solak-zâde Hemdemî, kaleme aldığı Fihrist-i Şâhân adlı manzum Osmanlı tarihçesi ile Türk edebiyatında "Fihrist-i Şâhân" geleneğini başlatmıştır. Fihrist-i Şâhânlar, Osmanlı padişahlarının tahta çıkış tarihlerini, saltanat sürelerini, saltanatları süresince yaptıkları işleri, kazandıkları zaferleri, aldıkları ülkeleri, kahramanlıklarını, vefat veya tahttan ayrılma tarihlerini, kendilerinden sonra hangi padişahın tahta çıktığını ve buna benzer niteliklerini birkaç beyit içerisinde anlatan manzum eserlerdir. Bu yönleriyle bunları küçük birer manzum tarih olarak değerlendirmek gerekir (Arslan, 2019:13). Hem yazıldığı dönemde hem de sonraki dönemlerde çok beğenilen ve çok okunan bu esere onlarca şair tarafından zeyl yazılmıştır. Hatta yazılan zeyllere de zeyl yapılmıştır. Ayrıca Fihrist-i Şâhân'a zeyl olarak yazılmayıp ona nazire olarak yazılan veya ona benzer özellikler taşıyan eserler de tespit edilmiştir. Bu da Hemdemî'nin yazdığı ilk Fihrist-i Şâhân'ın kendi dönemi ve sonraki dönemler üzerine ne kadar etki bıraktığını göstermektedir. Aşağıda Hemdemî ve Fihrist-i Şâhân'ı ile Fihrist-i Şâhân'a zeyl olarak kaleme alınan eser hakkında daha ayrıntılı bilgi vereceğiz.

1. Hemdemî ve Fihrist-i Şâhân'ı

Hemdemî'nin asıl adı Mehmed Çelebi'dir. Babası Solakbaşı¹ olduğundan Solak-zâde olarak da anılmaktadır. İstanbul'da doğan müellifin doğum tarihi bilinmemektedir. Babası reisülküttap olduğu için küçük yaşlardan itibaren sarayda bulunmuştur. Bu sayede eğitimini de Enderun'da almıştır. Sultan IV. Murad'ın musahipliğini yapan Hemdemî, çok yönlü bir kişiliğe sahiptir. Tarihçi, şair, nakkaş, ressam, sâzende ve musikişinas olan Hemdemî, bestelerinde Miskâlî mahlasını kullanmıştır. Hemdemî'nin Tevârih-i Âl-i Osman ve Fihrist-i Şâhân adlı eserleri dışında Dîvân'ı da vardır. Ancak Dîvân'ı bugüne kadar elimize geçmemiştir. İyi bir bestekâr olan Hemdemî'den günümüze 14 beste kalmıştır. Solak-zâde Hemdemî 1657 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

Hemdemî, Fihrist-i Şâhân'ı kaside nazım şekli ve aruzun "mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün" kalıbıyla 92 beyit olarak kaleme almıştır. Şair, Türk edebiyatında bu konuda yazılmış ilk manzume olan Fihrist-i Şâhân'ı 1648-1655 yılları arasında kaleme almıştır (Arslan, 2019:13-16). Eserini Sultan IV. Mehmed'e sunmuş, onun beğenisine ve ihsanlarına mazhar olmuştur. Bunu Safâî Tezkiresi'ndeki "Fihrist-i Şâhân ismiyle mevsûm te'lîf-i laîf ile güzel âşâra muvaffâk olup pâdişâh-ı Cem-câh Sulţân Muḥammed ḥâzretlerine verüp 'azîm in'âm u iḥsâna mazhâr olup..." (Çapan,2005:713-714) ifadelerden anlamaktayız. Hemdemî, aşağıdaki beyitlerde belirttiği gibi eserini, Osmanlı tarihinin herkes tarafından kolayca öğrenilmesi ve ezberlenmesi amacıyla nazmettiğini dile getirmektedir.

İdindim bunların târîhîni diḳḳat idüp ma'lûm
Getürdüm nazma luḳf-ı Ḥaḳ ile "Fihrist-i Şâhân"ı
Ki ola herkesiñ ḥâṭır-nişâni çekmeye zaḥmet
Bulunmaz ḥıfz idüp zabṭ etmeğe hiç bundan âsâni (b.5-6)

¹ Osmanlı askerî teşkilâtı içinde padişahın muhafızlığı yanında tören bölümü işlevini de yerine getiren ve Yeniçeri Ocağı'nın 60, 61, 62 ve 63. ortalarından meydana gelen bölüklerin komutanı.

Fihrist-i Şâhân'da şair, Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osmân Gazi'den başlayarak yaşadığı dönemin padişahı IV. Mehmet'e kadar tahta geçen 19 padişahın cülus tarihini ve padişahlık dönemlerini birkaç beyitle anlatmaktadır. Hemdemî'nin bu eseri hem yaşadığı dönemde hem de sonraki dönemlerde çok tutulmuş ve çok beğenilmiştir. Bundan dolayı da Fihrist-i Şâhân'a çok sayıda zeyl yazılmıştır. Hatta bu zeyllere de birçok zeyl yazılmıştır. Hemdemî'ye Ahmed Hamdî, Feyzî (Subhî-zâde), Lebîb, Muhyî, Münîf, Nazîr, Remzî, Reşîd (Hüseyn Çelebi), Reşîd (Rüşdî-zâde), Sıdkî I, Sıdkî II, Sihatî, Ulvî, Vâni" olmak üzere doğrudan 14 zeyl yazılmıştır. Bunlardan Rüşdî-zâde Reşîd'e 5 zeyl, Lebîb'e 2 zeyl yazılmıştır. Ayrıca, Hemdemî'ye nazire yazan Nisârî'ye bir zeyl, müellifi bilinmeyen bir zeyl ile kime zeyl olduğu belirtilmeyen 6 zeyl ile toplamda 34 zeyl yazılmıştır (Arslan, 2019:16).

Fihrist-i Şâhân'ın bugüne kadar 55 nüshası tespit edilmiştir. Mecmualarda müstakil olarak yer aldığı gibi birçok mecmuada da kendisine yazılan zeyllerden önce o zeyllerle beraber bulunmaktadır (Arslan, 2019:34-37). Biz de bu çalışmamızda, şimdiye kadar kaynaklarda zikredilmeyen, "Târîh-i Âl-i 'Osmân" başlığıyla bir mecmuada yer alan Zamîrî ve Şemîmî mahlaslı şairlerin "Fihrist-i Şâhân" zeyllerini ele alacağız.

2.1. Zamîrî ve Şemîmî'nin Zeyilleri

Ankara Milli Kütüphane Türkçe Yazma Eserler Kataloğunda Semîmî tarafından yazılan "Târîh-i Âl-i Osmân" ismiyle bir mecmuanın içerisinde kayıtlı olan nüshayı incelediğimizde Zamîrî'nin Hemdemî'nin Fihrist-i Şâhân'ına zeyl yaptığını, Şemîmî'nin de Zamîrî'ye zeyl yaptığını anlıyoruz. Nüshada önce Solak-zâde Hemdemî'nin Fihrist-i Şâhân'ı ardından Zamîrî'nin 37 beyitlik zeyli son olarak da Şemîmî'nin Zâmîrî'nin zeyline yazdığı 30 beyitlik zeyl yer almaktadır. Normalde 92 beyit olan Fihrist-i Şâhân elimizdeki nüshada 91 beyittir.² Burada eksik olan beytin müstensihin dikkatinden kaçtığı kanaatindeyiz. Fihrist-i Şâhân'ın diğer nüshalarından ufak tefek farklılıklar gösteren bu 91 beyitlik kısmı da çalışmamıza alacağız. Böylece Fihrist-i Şâhân'ın da yeni bir nüshasını neşretmiş olacağız.

2.1. Nüsha Tavsifi

Eserin elimizde bulunan yegâne nüshası, Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 202/1'de kayıtlıdır. Bir mecmuanın içerisinde yer alan eser Târîh-i Âl-i Osmân başlığını taşımaktadır.³ Nesihle yazılmış nüshanın "5b-11a" varakları arasında kayıtlı olan eser Hemdemî'nin Fihrist-i Şâhân'ı ile onun üzerine eklenen zeyllerle toplamda 158 beyittir. Siyah mürekkeple kaleme alınan nüshada padişah isimleri ve cülus tarihleri kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Demirbaş No: 06 Mil Yz A 202/1

Eser Adı: Târîh-i Âl-i Osmân

Yazar Adı: Semîmî

Ölçüler: 197x131 mm.

Yaprak: 5b -11a

Satır: Değişik

Yazı Türü: Nesih

Kâğıt Türü: Taç filigranlı

² Diğer nüshalarda 85. beyit olarak yer alan "Süvâr olsa eger raşş-ı hümâyûna şanurlar hep/Esed burcına tahvîl eylemişdür mihr-i raşşânî" beyti bu nüshada geçmemektedir.

³ Çalışmamızın sonunda eserin tıpkıbasımı verilmiştir.

Cilt: Siyah meşin, lake buket şemseli cilt.

DVD Numarası: 1782

Baş: Haţâlardan emîn eyle ilâhî Âl-i Osman'ı / Çün itidiñ anları sen ehl-i islâmîñ nigebânı

Sonu: Budur ancak Şemîmâ maţlab-ı halk-ı cihân 'âlem/Ki yâ Rab müstedâm it hânedân-ı Âl-i Osmân'ı

2.2. Zamîrî ve Zeyli

Biyografik kaynaklarda Zamîrî mahlaslı altı şair yer almaktadır. Bunlardan söz konusu zeylin müellifi olabilecek en yakın kişiler Mustafa Zamîrî ile İsmail Zamîrî Efendi'dir. Mustafa Zamîrî 1695 yılında, İsmail Efendi ise III. Mustafa döneminde (1757-1774) vefat etmiştir. Söz konusu zeyl ise IV. Mehmet döneminden başlayarak II. Mustafa dönemine (1695-1703) kadarki olayları ihtiva etmektedir. Bu durumda bu iki şairin de zeylin müellifi olması ihtimal dışıdır. O halde Fihrist-i Şâhân'a yazılan bu zeylin müellifi ismi kaynaklarda geçmeyen başka bir Zamîrî'dir.

Zamîrî'nin zeylini ne zaman kaleme aldığıyla ilgili net bir bilgi yoktur. Ancak Sultan Mustafa'dan önceki padişahların dönemlerini daha ayrıntılı ele alması ve II. Mustafa dönemini ise sultanın cülus tarihini verdikten sonra tamamen övgüye yer vermesinden yola çıkarak eserini II. Mustafa döneminin (1695-1703) başlarında kaleme aldığını söyleyebiliriz.

Zamîrî, Hemdemî'nin Fihrist-i Şâhân'ına aynı vezin ve kafiyede 37 beyit zeyletmiştir. Zeylin telif sebebine değinmeyen şair, Hemdemî'nin eserini 83. beyitten sonra devam ettirip 120. beyte kadar getirmiş ardından Hemdemî'nin kalan son 9 beytinden 8 tanesini yazarak zeylini bitirmiştir.⁴ Zamîrî, IV. Mehmet, II. Süleyman, II. Ahmet dönemlerini anlattıktan sonra II. Mustafa dönemini de yazarak zeylini tamamlamıştır. IV. Mehmet devrini 17 beyitte ele alan Zamîrî, II. Süleyman devrini 5, II. Ahmet devrini 6 beyitte tasvir ettikten sonra II. Mustafa dönemini 9 beyitle tasvir ederek bitirmiştir. Zamîrî, son bölümde dönemin padişahı II. Mustafa'yı övüp ona dua ederek eserini tamamlamıştır.

2.3. Şemîmî ve Zeyli

Şairin adı eseri temin ettiğimiz katalogda Semîmî olarak kaydedilmiştir. Ancak lügatlerden yaptığımız araştırmaya göre böyle bir kelimeye veya buna yakın herhangi bir kelimeye rastlamadık. Şair de eserde mahlasını yazarken "şın ش" harfini kullanmıştır.⁵ Bundan yola çıkarak müellifin isminin Şemîmî olduğu kanaatindeyiz. Biyografik kaynaklarda Şemîmî mahlaslı iki şair yer almaktadır. Bunlardan ilki 17. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı tahmin edilen Şemîmî Efendi'dir. Bu Şemîmî Efendi'nin yaşadığı tarih itibariyle bu zeyli kaleme alması ihtimal dışıdır. Diğeri de 18. yüzyılın sonlarında yaşayan tekke şairi Kemâleddin Şemîmî'dir. Kemâleddin Şemîmî'nin de hem yetiştiği saha hem de yaşadığı tarih itibariyle bu zeyli kaleme alması zayıf

⁴ Bkz. Dipnot 2.

⁵

ihtimaldir. Çünkü elimizdeki zeyl III. Ahmet döneminden (1703-1730) başlayarak III. Osman dönemine (1754-1757) kadarki olayları ihtiva etmektedir. O halde bu zeylin müellifi de ismi kaynaklarda geçmeyen başka bir Şemîmî'dir.

Şemîmî'nin zeylini ne zaman kaleme aldığıyla ilgili kesin bir bilgi yoktur. Ancak III. Osman döneminde sadece padişahın cülus tarihini vermesi ve onu övüp, ona dua ettikten sonra zeylini bitirmesi eserini de III. Osman döneminde bitirdiğini göstermektedir. Bu durumda Şemîmî'nin zeylini III. Osman döneminde, 1754-1757 yılları arasında telif ettiğini söyleyebiliriz.

Şemîmî, zeylini Hemdemî'ye mi yoksa Zamîrî'ye mi yazdığıyla ilgili herhangi bir bilgi vermemiştir. Ancak şairin eserine doğrudan Zamîrî'nin bıraktığı yerden, III. Ahmed döneminden, başlaması Zamîrî'nin zeyline zeyl yaptığını göstermektedir. Şemîmî de zeylini Fihrist-i Şâhân'la aynı vezin ve kafiye kaleme almıştır. Bu zeyli neden telif ettiğiyle ilgili herhangi bir bilgi vermeyen şair, üç padişah dönemini ele almıştır. Şemîmî, III. Ahmet (1703-1730), I. Mahmut (1730-1754) ve III. Osman (1754-1757) dönemlerini yazmıştır. III. Ahmet dönemini 12 beyitle kaleme aldıktan sonra, I. Mahmut dönemini de 13 beyitle özetleyen şair son olarak dönemin padişahı III. Osman'ı övdüğü ve Âl-i Osman'a dua ettiği III. Osman dönemi için 6 beyit yazarak zeylini tamamlamıştır.

2.4. Dil ve Üslup

İki zeylin telif edilme süreleri arasında yaklaşık yarım yüzyıl olmasına rağmen dil ve üslup açısından aralarında çok büyük bir fark görülmemektedir. İki zeylde de Arapça ve Farsça kelimeler yoğunlukta kullanılmıştır. Kullanılan Türkçe kelimeler çoğunlukla sayı isimleri, fiiller ve eklerdir. Buna karşın Arapça ve Farsça terkipler pek fazla kullanılmamıştır. Eserde geçen terkiplerin geneli ikili terkiplerdir. Nadiren üçlü terkipler de kullanılmıştır. Aşağıya söylediklerimizi destekleyen birkaç beyit alındı:

Hişâr itdi yigirmiyle sekiz yıl Kandıye hişârın

Alup *dest-i nerîmânıyla* ol *ma'dûm-ı akrânı* (b.88)

Kanîce kal'ası 'ummân ile bahrını feth itdi

İrişdi şark u garba *şu'le-i şemşîr-i bürrânı* (b.90)

Çün oldı biñ yüz on beş Hân Ahmed bin Mehemmed Hân

Cülûs itdi olup şâlis bu dehrîñ *şâh-ı devrânı* (b.128)

Cihânın halkı cümle *pây-mâl-ı fetret* olmuşken

Yeñi başdan nizâmü'l-mülk virdi *haç-ı fermânı* (b.128)

Aruzun "mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün" kalıbıyla kaleme alınan bu eserlerde yer yer vezin hataları da yapılmıştır. Aşağıya alınan beyitlerden ilkinin ikinci mısrası, diğerinin de ilk mısrası vezne uymamaktadır.

Girüp kabzına bi'l-cümle Girid'i zamm-ı mülk itdi

İdüp tahtîr telvîs-i küfürden kurtardı anı (b.89)

Ne şâh ol pâdişâh bir hâlimü 'l-muṭabbi' idi kim

Ki şerm eylerdi halkından mülûk-ı Âl-i 'Osmânî (b.142)

Özellikle Türkçe kelimeleri vezne uydurmak amacıyla med, zihaf ve imale gibi yöntemlere başvurulmuştur.

Çü mir'ât-ı zamân şüret bulur her sâ/bu yüzden

Gelüp kırk üçde buldı Hân Maḥmûd şevke(t ü) şânı (b.141)

'Urûs-ı salṭanat müştâk idi hâkân-ı mezkûre

He(m-â)gûş itdi cânıyla olup meftûn-ı ḥayrânı (b.141)

Sonuç olarak iki zeyl de yazıldıkları dönemin dil anlayışına uygun olarak kaleme alınmıştır. Akıcı bir üslupla kaleme alınan zeyiller işledikleri konudan dolayı sanat kaygısından uzaktır.

3. Hemdemî'nin Fihrist-i Şâhân'ına Yazılan Zamîrî ve Şemîmî Zeyllerinin Çeviriyazılı Metni^{***}

(5b) Târîḫ-i Âl-i 'Osmân

1. Hâṭâlardan emîn eyle ilâhî Âl-i 'Osman'ı

Çün itdüñ anları sen ehl-i İslâmîñ nigejbânı

Bu nesl-i pâk ile dîn-i Muḥammed taḳvîyet buldı

Şeref-baḫş oldı dîne bunların âyîn ü erkânı

Îṭâ'at üzredir şer'-i mübîne dâ'imâ bunlar

Ḳavîdir ḫaḳ bu kim bu ḥânedânîñ şıdḳ u îmânı

'Adâletle şecâ'atle saḫâvetle mürüvvetle

Nizâm-ı 'âlem için itdiler sa'y-i firâvânı

*** Metin oluşturulurken; Transkripsiyon alfabesi dikkate alınarak hazırlanmış, nüshanın varak numaraları metnin sol tarafında gösterilmiştir. Diğer nüshalarda olup elimizdeki nüshada yazılmamış olan kelime ve ifadeler köşeli parantez [] içinde gösterilip dipnotta belirtilmiştir. Ayrıca elimizdeki nüshada olmayıp tarafımızdan eklenen kısımlar da köşeli parantez [] içinde gösterilmiştir. Vezin ve anlam gereği bazen kelimelerin yeri, anlamı bozmayacak şekilde değiştirilmiş, bu değişiklikler dipnotta gösterilmiştir. Düzeltilemeyen vezin kusurları dipnotta belirtilmiştir. Vezin ve söyleyiş gereği birleşik kelimelerin oluşumunda düşen vokaller (') işaretiyle gösterilmiştir. Örnek: Ne ola = N'ola. Farsça, tekrar edilen kelimeler arasına giren ekler her iki kelimeye kısa çizgi (-) ile birleştirilmiştir. Örnek: dem-â-dem Türkçe eklerde metindeki vokallerin yazımına uyulmuş, vokali olmayan ekler dönemin dil özelliklerine göre okunmuştur. Sonu "p" ile biten Türkçe ekleri nüshadaki gibi "پ" harfiyle değil, "p" ile yazılmıştır.

5. İdindim bunların târîhîni diğkât idüp ma'lûm
Getürdüm nazma luğf-ı Hâk ile *Fihrist-i Şâhân'ı*
Ki ola herkesiñ hâtır-nişânı cümleten târîh
Bulunmaz hıfz idüp zabt etmege hiç bundan âsânı⁶
İdüp mevzûn u hemvâr oldu bu şâhnâme-i icmâl
Ümîdim bu ola ma'zûr eger var ise nokşânı⁷
Çamunuñ evveli Sultân 'Osmân ibn-i Ertuğrul
Ki oldur cümleden evvel koyan resm-i cihân-bânı
- (6a) 'Alâaddîn Selçukî idüp tabl [u] 'alem irsâl
Muhaqqak altı yüz toksan toksuzda huğbe 'unvânı
10. Yigirmiyle yedi yıl saltanat sürdi 'adâletle
Bu devletle bu vaz' itdi kamu tertîb-i dîvânı
Cihân-ı bî-bekâdan 'azm idüp [ol] server-i 'âlem
Yerine gördi lâyıq oğlunu Sultân Orhân'ı
Cülûs itdi yedi yüzle yigirmi altı sâlinde
Sa'âdetle otuz beş yıl cihânîñ oldu sultânı
Gazâyâ şarf idüp evkâtını hiç durmadı hâlî
Musahhar eyledi tadrîc ile etrâf-ı büldânı
Bu güzâr-ı fenâdan ol da itdi 'âkıbet riğlet
O serv-i bâğ-ı devlet gitdi 'uqbâyâ hırâmânî
15. Cülûs itdi yerine oğlı [Gâzî] hân Murâd anıñ
Tamâmet Rûm iliñ fetih itdi açdı kâfiristânı
- (6b) Cülûsuna yedi yüz dağı altmış bir olur târîh
Budur el-ğak selâtinüñ şeci'-i merd-i meydânı
Otuz bir yıl sürüp devlet gazâ yolına ser verdi
Şehâdetle o server hâşıl itdi kurb-ı Rağmân'ı
Şehîd oldu çün [ol] sultân-ı gâzî 'asker-i İslâm

⁶ Bu misra diğler nüshalarda "Gele her söz ki nazma vardur anuñ hıfza imkânı" şeklindedir (Arslan, 2019:297).

⁷ Bu misra beytin altına silik bir şekilde, diğler nüshalarda olduğu gibi "Recâm oldur ola ma'zûr eger var ise nokşânı" şeklinde yazılmıştır.

- Cülûs itdirdiler fi'l-hâl oğlu Yıldırım Hân'ı
 Cülûsuna yedi yüz daħi toksan ikidir târîh
 Şecâ'atde selâtin içre yokdur anıñ akrânı
20. Ne dem 'azm eyleyüp at şalsa idi küffara⁸
 Şanaydıñ berķ-i hâtifden elinde tîğ-i 'uryânı
 Serîr-i salţanatda eyledi on dördi [çün] tekmiñ
 Sekiz yüz beşde âħir terk itdi 'âlem-i fânî⁹
 Süleymân begle Mûsâ beg sürüp bir nice dem devlet
 İkisi de atıp tutdu bulup hâlî bu meydânı
 Sekiz yüzle on altıda zuhûr itdi Mehemmed Hân
 Tagallüb eyleyüp def'eyledi ğavgâ-yı ihvânı
 Sekiz yıl müstaķillen pâdişâh oldu idüp riħlet
 Sipârîş itdi oğlu Hân Murâd'a cümle erkânı
25. Cülûsuna sekiz yüz hem yigirmi dörd olur târîh
 Olupdur hân Murâd evvel velî bu ism ile şânî
 Qarâr itdi otuz yıl altı ay devlet serfirinde
 Ğazâlar itdi küffâra çeküp şemşîr-i bürrânı
 Tamâm oldu anıñ da devri riħlet itdi dünyadan
 Qoyup Sulţân Mehemmed Hân-ı şânîye bu meydânı
 Cülûs itdi sekiz yüz elli beşde ol şeh-i 'âdil
 Otuz bir yıl cihânda kerr ü ferrle sürdi devrânı
 Budur İstanbul'ı fetħ eyleyen Ğazî Mehemmed Hân
 N'ola ecdâdına ğâlib olursa şöhet ü şânı
30. Cihânda def' u ref'e himmet itdi zulmet-i küfri
 Ziyâ-yı nûr-ı seyfiyle zemîni kıldı nûrânî¹⁰
 İrüp pâyâna 'ömri ol daħi 'azm-i behişt itdi

⁸ Bu mısra diğerk nüshalarda "Ne dem 'azm eyleyüp meydâna at şalsaydı a'dâya" şeklindedir (Arslan, 2019:298).

⁹ Bu mısra diğerk nüshalarda " Sekiz yüz beşde âħir itdi terk-i 'âlem-i fânî " şeklindedir (Arslan, 2019:298).

¹⁰ Bu mısra diğerk nüshalarda "Ziyâ-yı seyf ile rûy-ı zemîni kıldı nûrânî" şeklindedir (Arslan, 2019:299).

- Yerini oğlu Sulţân Bâyezid'e gördi erzânî
Sekiz yüz seksen altıda cülûs itmîşdür ol sulţân
Odur Hakk'ıñ velîsi andadur esrâr-ı pinhânî
Anuñ dağı zamânında nice fetḥ u fütûḥ oldu
Kırup küffârı icrâ eyledi âyîn-i şâhânî
- (7a) Otuz yıl hem iki yıl pâdişâh oldu cihânda ol
Ferâgat itdi âḥir terk idüp bu dâr-ı aḥzânî
35. Yerin Sulţân Selîm'e eyledi teklîf şoñ demde
Bilürdi kimseye bâkî degül bu çarḥ-ı gerdânî
Cülûs itdi toḳuz [yüz] on sekizde çünki ol ğâzî
Şecâ'atde n'ola tercih idersem cümleden anı
Alup Mısr'ı sefer kıldı 'Acem îklîmine şoñra
Şikest idüp kaçırđı Çaldıran'dan şâh-ı Îrân'ı
Sekiz yıl hem sekiz ay oldu aña salţanat rûzı
Koyup gitdi yerine 'âkıbet Sulţân Süleymân'ı
Cülûsına toḳuz yüz hem yigirmi altıdır târîḥ
Bunuñ 'adlinde buldı eyyâmı devlet-i mîzânı¹¹
40. Cihânda Hân Süleymân kırk [sekiz] yıl pâdişâh oldu
Vilâyetler musaḥḥar eyleyüp arttırdı 'unvânı
Cihân ma'mûr u âbâdân olup ḥalk [oldı] âsûde
Zamânında zuḥûr itdi nice âşar-ı Sübhânî
Bu da gitdi cihânda tâc u taḥtı terk idüp âḥir
Yerine Hân Selîm oldu budur evvelkine şânî
Cülûsuna toḳuz [yüz] yetmiş ile dört olur târîḥ
Budur bu nesl-i pâküñ ḥak bu kim sulţân-ı zî-şânı
Zamânında bunuñ Kıbrıs gibi bir ülke fetḥ oldu
Bunuñ şemşîri küffâr-ı Freng'e virdi ḥüsrânı

¹¹ Bu mısra diğeri nüshalarda "Bunuñ eyyâm-ı'adlinde bu devlet buldı mîzânı" şeklindedir (Arslan, 2019:300).

45. Sekiz yıl hem beş ay ol server-i 'âlem sürüp devlet
 Sefer kıldı cihânda mesken itdi bâğ-ı rıdvânı
 Anuñ mesned-nişîni Hân Murâd-ı Sâlis olmuşdır
 Budur cümle selâfînin güzîn-i ehl-i 'irfânı
 Toğuz yüz dağı seksen iki yıl çün geçti hicretten
 Cülûs idüp müyesser oldu aña hem tâc-ı hâkânî
 Olup sâbit-quadem tahtında zahmet çekmedi aşla
 İdüp serdârın irsâl aldılar Tebrîz ü Şîrvân'ı
 Yigirmi yıl sekiz ay 'âleme hüküm itdi 'adl üzre
 Koyup gitdi o dağı 'âkıbet bu köhne eyvânı
50. Anuñ da oğlu Sultân Mehemmed Hân-ı Sâlis'dür
 (7b) Cülûs itdi biñ üçde oldu cârî emr ü fermânı
 Bu devletde budur hünkâr-ı gâzî fâtihi Egri
 Kırup küffârı ser-tâ-pâ idüp ceng-i firâvânı
 Toğuz yıl altmış üç gün saltanat sürdi idüp rihlet
 Bu mihmân-hânenüñ birkaç gün ol da oldu mihmânı
 Geçüp anıñ yerine 'adl ile Sultân Ahmed Hân
 Yeñiden ihyâ oldu¹² haq bu kim âyîn-i 'Osmanî
 Cülûsı hicretin biñ on ikisinde olup vâki'
 Aña bu saltanat oldu Hudâ'nuñ luğ u ihsânı
55. Zamânında Anaçolı semtinüñ eçrâf ü eknâfîn
 Celâlî eşkıyâsı cümleten itmişdi tâlânı
 Tevekkül eyleyüp Allah'a itdi bir kûlîñ irsâl
 Geçürdi tîğ-i kahrından ser-â-ser ehl-i tûğyânı
 Hükûmet kıldı on dört yılla dört ay eyledi rihlet
 Cülûs itdirdiler anıñ yerine Muştafâ Hân'ı
 Cülûsı biñ yigirmi altıda vâki' olup anıñ

¹² ihyâ oldu : oldu ihyâ" şeklindedir (Arslan, 2019:301).

- Müyesser oldu kim gerçi o ferr ü taht-ı sultânî
Ne hâl ise üç ay on gün karar itdi velî soñra
İdüp gavgâ-yı 'âlemden ferâgat çekdi dâmânı
- 60.** Anıñ ardınca 'Osman Hân-ı Sâni pâdişâh oldu
Haqîkatde budur bu hânedânıñ şîr-i garrânı
Cülûsı biñ yigirmiyle yedide vâki' olmuşdur
Olup dört yıl anıñ dört ay on gün cümle devrânı
Gazâ yolında bezl-i himmet itdi ol şeh-i Gâzî
Cihân serverliğin işbât idüp gösterdi burhânı
Ne çâre neylesün ammâ ki bahtı olmadı yâver
Cihânda almayup kâmı felek itdi hebâ anı
Bu hâlet çün zuhûr itdi kamûnuñ ittifâkıyla
Cülûs itdürdiler tekrâr Sultân Muştafâ Hân'ı
- 65.** Ne fetretler ne gavgâlar olupdur biñ otuz birde
On altı ay zamâna gösterüp devr-i perîşânı¹³
- (8a)** Müşevveş oldu çün ahvâl-i 'âlem gördiler âhir
Gelüp cem' oldılar bu yire cümle devlet a'yânı
Cülûs itdirdiler Sultân Murâd-ı Râbi'î ol dem
Umûr-ı salţanat buldı yine evvelki sultânı
Geçüp tahta biñ otuz ikide ol hüsrev-i gâzî
Bu devlet oldu ol şeh-i güzîne Haqq'ıñ ihsânı
Mehâbetde şalâbetde olup ecdâdına gâlib
Budur şâhib-ı kırân-ı 'âlemüñ Sâm ü Nerîmân'ı
- 70.** 'Adûnuñ kesdi 'ırkın eşkıyâdan intikâm aldı
Elinden ol gürûhuñ kimse hiç kırtarmadı cânı
İdüp izhâr-ı kudret fitne-i Ye'cûca bend çekdi
Sezâdur aña dirlerse eger İskender-i şânî
Revân ile alup¹⁴ Bağdâd'ı kahr itdi Kızılbaş'ı

¹³ devr-i perîşânı: rûy-i perîşânı (Arslan, 2019:301).

75. Kälâydı şağ eger alurdı hep İrân'ı Turân'ı
 Cihânda on yedi [yıl] kâmrânlık eyleyüp âhir
 Nihâyet buldı emr-i Hakk ile anuñ da devrânı
 Cülûs itdi karındaşı [yerine] Hân İbrâhîm
 Bunuñ da ola¹⁵ heft iklîme cârî hükûm u fermânı
 Olup biñ kırk toközda aña rûz-i baht-ı firûzî
 Getürdi şadre âhir rûzgâr ol zıll-ı Yezdân'ı
 Bi-hamdillâh zamânında Girid ve Hanya feth oldu
 Azak'tan hod Kazaklar tutdılar semt-i girizânı
 Toköz yıldan üç ay eksik hükûmet eyleyüp âhir
 Ferâgat itdi aña keşf olup bir sırr-ı vicdânî
 Naşib oldu şehâdet 'âkıbet ol şâh-ı mazlûma
 Ne çâre bu imiş çün tâ ezel taqdîr-i Rabbânî
 Anuñ ferzend-i 'âli-şânı devletli sa'âdetli¹⁶
 Geçüp evreng-i şâhîye müşerref kıldı dîvânı
 80. Cülûs-ı Hân Mehemmed eyledi âsûde dünyâyı
 (8b) Didi târîhîni erbâb-ı nazmîñ [bir] sühendânı
 Oldur¹⁷ hünkâr-ı gâzî pâdişâhânuñ ser-efrâzı
 Dilim medh etmede kâşır o sultân ibn-i sultânı
 Be-ism-i fâhr-ı 'âlem şehriyâr-ı a'del ü ekrem
 Şehinşâh-ı mu'azzam vâriş-i mülk-i Süleymânî
 Mehemmed Hân-ı Râbi' pâdişâh-ı mağrib u maşriğ
 Anuñdur tâc-ı hâkânî anuñdur taht-ı 'Oşmânî

¹⁴ olup: alup (Arslan, 2019:302).

¹⁵ ola:oldı (Arslan, 2019:302).

¹⁶ devletli sa'âdetli: devletle sa'âdetle (Arslan, 2019:302).

¹⁷ oldur: odur (Arslan, 2019:303).

[Zeyl-i Zamîrî]

- Cülûs itdikde ol sultân-ı gâzî Mehemmed Hân
Olupdur berr u bahrîñ Hüsrev ü Dârâ-yı Hâkânî
85. Zamân-ı devletinde gerçi çok fetret zuhûr itdi
Ve lîkin tîğ-i kahr ile kamû def' itdi sübhânî
Zafer rehber olup ol gâziye çün cânib-i Hâk'dan
Futûhât-ı cemîl oldu perîşân itdi düşmânı
Nabûda Qal'ası feth oldu Erdel geldi teshîre
Varadin Uyvar'ı feth eyleyüp def' itdi batlânı
Hişâr itdi yigirmiyle sekiz yıl Qandiye hişârın
Alup dest-i nerîmânıyla ol ma'dûm-ı akrânı
Girüp kabzına bi'l-cümle Girid'i zamm-ı mülk itdi
İdüp tahtîr telvîs-i küfrden kurtardı anı¹⁸
90. Kanîce Qal'ası 'ummân ile bahrını feth itdi
İrişdi şark u garba şu'le-i şemşîr-i bürrânı
Bu teshîr olunan qal'aların her birine tâbi'
Nice hışn-ı Palanqa feth olup yok şerh-i imkânı
Nice sedler çeküp râh-ı 'adûya virdi istihkâm
'Adû Ye'cûcınıñ ref' oldu şerr-i dest-i tuğyânı
Oğundı nâmına ebü'l-feth gâzî huḫbesi anıñ
Odur İskender-i şânî odur ferr-i baht-ı zî-şânı
Serîr-i salḫanatda pâdişâh oldu o kırk yıl¹⁹
Qalaydı cümle kabzına alurdu kâfiristânı
95. Muḫârîn oldu ol zât-ı şerîfe nice müfsidler
Çalışdı qal' idince tâc u tahtdan o sultânı
Selâḫîni Hudâ hıfz ide bed halk-ı muḫârînden
Cihânda 'Alqama-i bed fi'âliñ yahûdistânı

¹⁸ Bu mısra vezin bakımından kusurludur.

¹⁹ Bu mısra vezin bakımından kusurludur.

- (9a) İdüp 'uzlet tamâm beş yıl karar itdi 'ibâdetde
 Qodu mülk-i fenâyı mesken itdi bâğ-ı rıdvânı
 Qodu tahtını biñ toksan toktuz şehri-i Muħarrem'de
 Ve biñ yüz dördte da'vet eyledi bâkîye mennânı
 Ola rûh-ı taqaddüs riħletine didiler târiħ
 Maħâm ide heme Sulţân Meħemmed kurb-ı Raħmânı
100. Cülûs itdi velî Sulţân Süleymân kim karındaşı
 Budur evvelkine şânî bulup mülk-i Süleymânı
 Zamânında zuhûr itdi nice ehl-i fiten ammâ
 Dağıtdı şeyf-i kahr ile anı yâ luğf-ı Rabbânî
 Ğazâ-yı ekber oldu çok ğanîmet aldı küffârdan
 İzâle itdi müstevli olan ecnâs-ı şeytânı
 Bin İbrâhîm şeh-i Sulţân Süleymân-ı zamân âmed
 Cülûsına budur târiħ tarı it fehm idüp anı
 Tamâm üç yıl hem üç ay pâdişâh oldu bu 'âleme
 Gidüp ol dâhı bâkîye qodı bu fânî meydânı
105. Karındaşı gelüp Hân Aħmed-i Şânî cülûs itdi
 Virip bu devlet-i 'Osmâniye bir tâze 'unvânı
 Ol sâl-ı hicretin biñ yüz ikisi olmadan tekmîl
 Hümâyûn baħt geçüp tahta görüp aħkâm-ı dîvânı
 Okundı nâmına huğbe urıldı sikkesi anıñ
 Didi târiħini bir nâtüvân-ı müstemendânı
 İrişdi ğuş-ı câna bir seher cîn-i mübârekin
 O şâh-ı 'âlemiñ keyfiyyet-i eclâs-ı zî-şânı
 Zamîrî ben didim târiħini luğf-ı Hüdâ oldu
 Cülûs-ı maqdem-i pâkîze Sulţân Aħmed-i Şânî
110. Karâr itdi cülûs-ı salţanatda üç buçuk yıl ol
 Bilüp bâkî deĝil devrân qodı gitdi bu eyvânı

- (9b) İrişdi biñ yüz altı sâl-ı hicret fâl-ı behcetle
Cülûs-ı sa'd-ı Sultân Muştafâ'dır Hakk'ın ihsânı
Budur ol pâdişâh-ı bin ebü'l-fetḥ Meḥemmed Hân
Budur ol ḳahramânîñ şalb-ı nâ-yâb-ı nerîmânı
Nizâm yüz tütüp âyîn-i devlet-i yümn-i baḥtiyle²⁰
Giderdi baḥr u berrden tîr çeken efrenc-i 'aduvvânı
Teveccüh etmek bi'z-zât gazâyâ ictihâd üzre²¹
Hüdâ manşûr ide ḳabz ide cümle kâfiristânı
115. Kederden hıfz ide herhâlde ṭab'-i pâkini Mevlâ
Kesâfet vechini göstermeye mihr-i cihânbanı
Mu'ammer ide Bârî nuşretin rehber ide dâ'im
Ala a'dâ-yı dinden intikâmı şevket ü şânı
Bi-ḥamdillâh ol gâzî gazâlar itdi merdâne
Mühimmât ve ḡanîmet alınup ḥâl-i firâvânı
Bu fetḥ bu cemîl âşâr anıñ feyz-i kemâlidir
İde Hakk tâ ebed yevmen-fe-yevmen naşr ile anı²²
Du'â idüp Zamîrî didi târiḥ-i cülûsını
Mü'eyyed ide ol Mevlâ-yı hâdî Muştafa Hânı

[Hemdemî'nin Devamı]

120. Sa'âdetle serîr-i devlet üzre ḥân-nişîn oldı²³
Gören bedr oldı zann eyler felekde mâh-ı tâbânı
Eşer devrinde hergiz kalmamışdır fitneden aşlâ²⁴
Meger erbâb-ı ḥüsnuñ ruḥlarından ḥâl-i fettânı
Cülûs eşnâlarında gerçi olmuşdır biraz fetret²⁵
Ḳamusın ber-ṭaraf itdi idüp tedbir-i âsânı

²⁰ Bu mısra vezin bakımından kusurludur.

²¹ Bu mısra vezin bakımından kusurludur.

²² Bu mısradaki "Hakk" kelimesi eserde "ebed" kelimesinden sonra yazılmıştır. Ancak vezin gereği yazdığımız şekilde olmalıdır.

²³ ḥân-nişîn oldı: câ-nişîn olsa (Arslan, 2019:303).

²⁴ aşlâ: ḥakkâ (Arslan, 2019:303).

²⁵ Bu mısra diğer nüshalarda "Zamânında biraz fetret zühür itmişdi amma" şeklindedir (Arslan, 2019:303).

'Adâletle yeñi başdan cihânı eyledi ma'mûr
 Yine buldı nizâmı devletinde 'âlem-i fânî
 Bunîñ ben şükriñi mümkün degül²⁶ hergiz edâ etmek
 Hüdâ virdi bize bir pâdişâh-ı pâk-iz'ânı

125. Yeter ey Hemdemî şimdengirü gel şıdık ile el aç

Du'âya başla kim Fihrist-i Şâhân buldı pâyânı

(10a) İlâhî eyle ervâh-ı selâîni dem-â-dem şâd

İlâhî sen haţâlardan emîn it şâh-ı devrânı

İlâhî 'ömrin efzûn eyle onlar yerde yatdıkça

İlâhî sen kabûl eyle du'â-yı müstemendânı

[Zeyl-i Şemîmî]

Çün oldı biñ yüz on beş Hân Aħmed bin Meħemmed Hân

Cülûs itdi olup şâliş bu deħriñ şâh-ı devrânı

Ne şâh ol pâdişâh-ı heft kişver kim zuhûrından

Külâhın ber-hevâ itdi felek Aħmed-i Yezdânî

130. Cihânın halkı cümle pây-mâl-ı fetret olmuşken

Yeñi başdan nizâmü'l-mülk virdi haţt-ı fermânı

Hümâyûn-baht-ı meymûn tâli'-i ferħunde server kim

Olurdu tîg-i qahrından 'adû şad çâk lerzânî

Mu'annid-i Moskov gibi kırâl-ı bed-fi'âlîñ

Emân-h'âh ile olmuşdı esîr-i çâk-ı 'uryânî

Azaq Qal'ası'nı haylî Qazaqla aldı a'dâdan

Kilîd-i sırr-ı İskender idüp der-bend-i 'aduvvânı

Hele maħren yıkılsa kalmadı bir baş koyar düşmen

Ser-â-pâ ta'me-i şemşîr itdi ol ħabîşânı

135. Şadâ-yı top-ı qahrın güş idüp Efrenc deryâda

Hemân bir şuda teslim eyledi Mora ile büldânı

²⁶ mümkün degül: mümkün midür (Arslan, 2019:303).

- Görünce şavletiñ ol Râfîzî-i sürh-ser âyîn
Hemân yüz tutmayup kana boyandı lûrî îmânı
Alup Tiflîz'in eşrârıyla pîriñ Gence dek kırdı
Be-Tebrîz şu gibi oldı revân feth itdi Îrânı
- (10b) Zamânında 'adûdan gerçi kat kat intikâm aldı
Dem-â-dem hayr-h'âh-ı memleket diniñ nigeş-bânı
Yüz on beşden olup kırk üçe dek şâhinşeh-i 'âlem
Tamamen kırk toğuzda eyledi 'uqbâya cevânı
140. Çü mir'ât-ı zamân şüret bulur her sâl bu yüzden
Gelüp kırk üçde buldı Hân Mağmûd şevket ü şânı
'Urûs-ı salţanat müştâk idi hâkân-ı mezkûre
Hem-âgûş itdi cânıyla olup meftûn-ı hayrânı
Ne şâh ol pâdişâh kim bir hâlimü'l-muţţabi' idi ²⁷
Ki şerm eylerdi halkından mülûk-ı Âl-i 'Osmanî
Ne şâh ol pâdişâh bir dilîr-i pür şalâbet kim ²⁸
Ki kûh-ı Kâf'da olsa çarbına virir idi yanı
O sulţân-ı zamânîñ devlet-i iclâsı vaqtinde
Gürûh-ı eşkiyâ almış idi bu esb-i meydânı
145. Bi-ğamdillâh ki feyz-i nuţk-ı tedbîr-i şehinşâhı
Kırup eşhâsı buldı halk u 'âlem râhat u cânı
Şalınca dest-i çahrın ceş-i küffâr-ı melâ'îne
Beliğrad'ı hemân teslim idüp hiç kalmadı cânı
Fütûhâtıyla mülhem hem muzaffer olduğındandır
Ki niş bu iş gibi hiç gelmedi bâ luţf-ı sübhânî
Be Aţâkal'ası kim tâ felek gerden-keş olmuşken
Alup bir nice teşhîr nüh-i temlik idüp anı
Perişân olmadı devrinde kimse kâm-yâb oldı

²⁷ Bu mısra metinde "Ne şâh ol pâdişâh bir hâlimü'l-muţţabi' idi ol kim" şeklinde yazılmıştır. Ancak vezin ve anlam gereği düzelttiğimiz şekilde olmalıdır.

²⁸ Bu mısra vezin bakımından kusurludur.

- Meğer ruhsâr-ı al üzre olan ol zülf-i hûbânı
- 150.** Bu heybetle bir gün haşmet-i gerdûn-ı vaqârla
Sürüp rahşan edâ-yı cum'a için zât-ı nûrânî
- (11a)** Edâ-yı farz idüp râh der eyvân olmuşken
Hemân dem geldi istikbâline rıçvân-ı handânî
Şunar bir câm kim nûş eyleyince mest-i Hâk olmuş
Hemân ervâh-ı kıdsîlerle oldı kırb-ı cânânı
Bu üslûb üzre tâ yigirmi beş yıl pâdişâh oldı
Sene altmış sekizde geldi devr-i Hân-ı 'Osmân'ı
Sa'âdetle çıkup ol taht-ı 'âlf-baht-i iclâle
Bulup ol mâh-devlet yine tâb u ferr-i tâbânı
- 155.** Budur şâliş olan hem hânedân-ı âl-i 'Osmân'a
Budur zıll-i Hüdâ mahtz-ı 'aâtâ bir ma'delet kâni
Hüdâyâ şeh-r-yâr 'âlemî ile mü'eyyed kim
Odur rûh-ı mu'azzam vefk-i 'âlem sırr-ı pinhânî
Selâfîn-i selef-i şandûkâda pinhân oldukça
Hüdâ etsün mu'ammer her umûrın kılsun âsânı
Budur ancak Şemîmâ mahtlab-ı halk-ı cihân-'âlem
Ki yâ Rab müstedâm it hânedân-ı âl-i 'Osmân'ı

SONUÇ

Bu çalışmayla Solak-zâde Hemdemî'nin Fihrist-i Şâhân'ına yapılmış ve şimdiye kadar bilinmeyen iki zeyl hakkında bilgi verildi. Ardından elimizdeki tek nüshaya dayanarak Fihrist-i Şâhân'ın ile Zamîrî ve Semîmî'nin ona yazdıkları zeyillerinin çeviriyazılı metinleri verildi. Zeyilleri yazan şairler hakkında kesin bilgi elde edilmedi. Yalnız katalogda Semîmî şeklinde kaydedilen şairin mahlasının Semîmî olduğunu ortaya koyduk. Bu çalışmayla Fihrist-i Şâhân'ın şimdiye kadar tespit edilen nüsha sayısı 55'ten 56'ya ulaşmış oldu. Fihrist-i Şâhân'a doğrudan yazılan zeyl sayısı ise 14'ten 15'e, toplam zeyl sayısı ise 36'ya yükselmiş oldu. Böylece Fihrist-i Şâhân'a yazılan iki tane yeni zeyl araştırmacıların istifadesine sunuldu.

Bu iki zeyl de Fihrist-i Şâhân'la aynı vezin ve kafiyede kaside nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Zamîrî'nin zeyli 17. yüzyılın sonu ile 18. yüzyılın başlarında kaleme alınmıştır. Semîmî ise zeylini 1754-1757 yılları arasında, III. Osman döneminde, kaleme almıştır. İki zeylde de Arapça ve Farsça kelimeler yoğunlukta kullanılmıştır. Buna karşın Arapça ve Farsça terkipler pek fazla kullanılmamıştır. Yazıldıkları dönemin dil anlayışına uygun olarak yazılan iki zeyl de işledikleri konudan dolayı sanat kaygısından uzaktır. Bu eserlerde yer yer vezin hataları da yapılmıştır. Özellikle Türkçe kelimeleri vezne uydurmak amacıyla med, zihaf ve imale gibi yöntemlere başvurulmuştur.

Sonuç olarak Zamîrî ve Semîmî'nin zeylleri Fihrist-i Şâhân geleneği bağlamında düşünüldüğünde içerik açısından amacına ulaşmıştır denilebilir. Çünkü ikisi de Fihrist-i Şâhân'ı kaldığı yerden alarak kendi dönemlerine kadar getirmiş, kendi dönemlerine kadarki padişahların cülus tarihlerini ve dönemlerinde gerçekleşen önemli olayları muhtasar bir şekilde nazmetmişlerdir.

KAYNAKÇA

- Abdulkadiroğlu, Abdülkerim (1999). İsmail Belîğ, Nuhbetü'l-asar li-Zeyli Zubdetü'l-Eş'ar, Ankara AKM Yay.
- Akbayar, Nuri (hzl.) (1996). Mehmed Süreyya Sicill-i Osmanî yahud Tezkere-i Meşâhîr-i Osmânî. C.II. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Arslan, Mehmet (2019). Osmanlı Pâdişâhlarının Manzum Tarihçeleri Fihrist-i Şâhânlar, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yay.
- Babinger, Franz (1992). Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri. çev. Coşkun Üçok. Ankara: KTB Yay.
- Banarlı Nihad Sami (1939). "Ahmedî ve Dasitan-ı Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman". Türkiyat Mecmuası 6:49-176.
- Bayrak, M., Orhan, (2002). Osmanlı Tarihi Yazarları. İstanbul: Milenyum Yay.
- Bektaş, Ekrem, (2015). "Nisârî Ve Fihrist-i Şâhân'ı". Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 26: 9-24.
- Bursalı, M. Tahir (2000). Osmanlı Muellifleri. C.1, Ankara: Bizim Büro Yay.
- Canım, Rıdvan (hzl.) (2000). Latifî, Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nüzemâ (İnceleme-Metin). Ankara: AKM Yay.
- Çabuk, Vahid (1976). "Osmanlı Pâdisahlarının Manzum Tarihçesi, Fihrist-i Sâhân", Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi 15(1,2):203-228.
- Çapan, Pervin (hzl.) (2005). Mustafa Safayi Efendi, Nuhbetü'l-asar min fevaidi'l eş'ar, Ankara; AKM Yay.
- Devellioğlu, Ferit (2003). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dilçin, Cem (1983). Tarama Sözlüğü. Ankara: TDK. Yay.
- İpekten, Haluk vd. (1988). Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü. Ankara: KTB Yay.
- İsen, Mustafa (hzl.) (1994). Ali, Kunhu'l-ahbar'ın Tezkire Kısmı. Ankara: AKM Yay.
- İsen, Mustafa vd., (2011), Şair Tezkireleri, Ankara; Grafiker Yay.
- Kaçar, Mücahit (2012). "Solakzade Hemdemî'nin Fihrist-i Şahan'ına Nazîr'in Zeyli". Tarih Dergis, 48: 29-45.
- Kadioğlu, İdris (2003). "Solakzâde Mehmed Hemdemî Çelebi'nin Fihrist-i Şâhân'ı ve Diyarbakırlı Şairler Lebib ve Mülhem Efendinin Zeyilleri", İlmî Araştırmalar 17: 114-131.
- Kurtoğlu, Orhan (2003). "Solakzâde Hemdemî'nin Fihrist-i Şâhân'ına İki Zeyl", Diriözler Armağanı. Ankara: Bizim Büro Basımevi 317-328.
- Levend, Âgâh Sırrı (2000). Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.

Öztürk, Necdet (2015). İmparatorluk Tarihinin Kalemlı Muhafızları Osmanlı Tarihçileri-Ahmedi'den Ahmed Refik'e-. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay.

Parlatır, İsmail (2011). Osmanlı Türkçesi Sözlüğü. Ankara: Yargı Yay.

Redhouse, Sir James W. (2006). Turkish And English Lexion, İstanbul: Çağrı Yay.

Semîmî, *Târih-i Âl-i Osman*, Milli Kütüphane, Türkçe Yazmalar: 06 Mil Yz A 202/1, vr. 5b -11a.

Şemseddin Sami, (2010). Kamus-ı Türki, İstanbul: Çağrı Yay.

Taş, Kenan Ziya (2020). Anonim Tevârih-i Âl-i Osman. İstanbul. Post Yay.

Yılmaz, Kâşif (hızl.) (2001). Güftî ve Teşrifâtü's-Şu'arâsı. Ankara: AKM Yay

4. Eserin Tıpkıbasımı

